

Чирікова Г.І.

аспірант,

Слов'янський державний
педагогічний університет

**АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ,
ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ ПРОБЛЕМАМИ СІМЕЙНОГО
ВИХОВАННЯ У НІМЕЧЧИНІ**

У статті визначено місце сім'ї у сучасному світі; окреслені тенденції до актуалізації сімейного виховання у педагогіці; проаналізовано і систематизовано діяльність організацій, що займаються вирішенням проблем сімейного виховання на території Німеччини.

The article defines the place of the family in the modern world; outlines the tendencies to intensification in pedagogy; analyses and systematizes the activity of the family education on the territory of Germany.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кожен новий період часу майже завжди характеризується відмінними від попереднього орієнтирами, і хоч бурхливе ХХІ сторіччя стало для багатьох символом прагнення до накопичення якомога більшого капіталу, все ж центральним пріоритетом для основної частини населення будь-якої цивілізованої країни була, залишається, і, маємо надію, буде сім'я.

У своєму привітальному слові на конференції, присвяченій відкриттю Форуму демографічних змін 06.12.2006 у Берліні бундспрезидент ФРН Х. Кьоллер зазначив, що сім'я – гуманний достаток країни і від того, які умови будуть створені нами для покоління сьогоднішніх дітей та молоді, буде залежати існування всієї країни у майбутньому [7].

Справді, роль родини у нашому житті важко переоцінити, та, на жаль, сучасна українська сім'я, пристосовуючись до економічних, соціальних та культурних змін у країні, повною мірою не реалізує своїх головних функцій, насамперед, виховної [4, 3]. Відхід від тенденції до збереження сімей і, як наслідок, традицій сімейного виховання став ознакою сучасного суспільства.

Але ми можемо наблизитися до зменшення масштабу цієї проблеми за умови вивчення і вмілого використання зарубіжного педагогічного досвіду, сприяє цьому відкритість сучасного українського суспільства, розширення діапазону його спілкування з іншими народами, повернення України на міжнародний шлях розвитку світової цивілізації [1, 4].

Аналіз наукових джерел і публікацій. Традиція узагальнення та вивчення зарубіжного педагогічного досвіду почалася ще у середині ХХІ ст. з Я.А. Коменського, пізніше цю проблему досліджували відомі педагоги М. Арнольд, Ж.-М. Бодуен, Д. Вілсон, І. Кендл, В. Кузен, Г. Манн, А. Флекснер, Н. Хенст. Фундаментальний внесок у скарбницю порівняльної педагогіки внесли російські та українські вчені М. Вессель, Б. Вульфсон, З. Малькова, М. Пирогов, М. Померанцев, Д. Семенов, К. Ушинський та ін.

Тенденції новітніх наукових досліджень дають нам змогу стверджувати, що актуальність сімейного виховання у світі і в Україні зокрема є аспектом педагогіки, який набув бурхливого розвитку на межі ХХ-ХХІ ст.

У вітчизняній педагогіці сімейному вихованню присвятили свої дослідження Г. Ващенко, А. Макаренко, С. Сковорода, В. Сухомлинський. Теорією та практикою сімейного виховання у незалежній Україні займаються Г. Авдіянець, Т. Алексеєнко, І. Бех, Н. Волкова, О. Дорухіна, І. Зязюн, Т. Кравченко, В. Пос-товий, А. Рацул, М. Сапронова, Л. Сліпчишин, В. Слюсаренко, П. Щербань.

Формування мети статті. Отже, завдання нашої статті:

- визначити роль сім'ї у сучасному виховному процесі;
- проаналізувати і систематизувати діяльність організацій, що займаються проблемами німецької сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міцна сім'я – це осередок духовного, економічного, соціального розвитку суспільства. Одна з найважливіших функцій родини, що впродовж століть не мала альтернативи, – виховання дітей. Саме це завдання сім'ї Макаренко вважав найважливішим, бо діти – майбутні громадяни нашої країни і світу; майбутні батьки й матері [2, 194]. У середині ХХ сторіччя роль сімейного виховання була зменшена. З'явилася широка інфраструктура дошкільних закладів, які частково взяли на себе функцію виховання дитини. На початку ХХІ ст., коли кожна цивілізована країна світу переймається проблемою відродження первинної ролі родини у формуванні особистості, сімейне виховання стає дедалі актуальнішим. Створюються додаткові заклади, куди батьки можуть звернутися за професійною допомогою у разі виникнення питань щодо виховання дитини; установи, які надають роз'яснення з приводу отримання матеріальної допомоги на виховання малюка від держави; організовані пункти для забезпечення психологічної допомоги молодим батькам тощо (див. табл. 1). На жаль, деякі соціальні фактори спричиняють уповільнення зростання пріоритетної функції сім'ї у сучасному соціумі. Проблеми притаманні як

українським, так і родинам усього світу такі:

- важке матеріальне становище у сім'ї (звідси – нагальна потреба батьків працювати одночасно в декількох місцях);

- зростання кількості розлучень (і, як наслідок, широке залучення жінок до трудової діяльності поза домом);

- активний жіночий рух за рівність прав і перспектив з чоловіками (майже 100 % зайнятість матері у трудовій сфері і відсутність часу на виховання дитини) стали у останні десятиріччя глобальними і потребують термінового вирішення за допомогою об'єднання світового науково-педагогічного потенціалу, адже деформація сім'ї позначається, насамперед, на її виховній функції, а це, в результаті, призводить до духовного зuboжіння молоді, втрати високих ідеалів української родинної педагогіки [3, 15]. Розв'язання проблем українського сімейного виховання уможлиблює використання теоретичних положень і узагальненого досвіду теорії і практики сімейного виховання у зарубіжній педагогічній науці [5, 163].

Німеччина – одна з європейських країн, в якій чітко простежується тенденція до актуалізації проблем сімейного виховання. Відомими німецькими педагогами, психологами та науковими співробітниками численних установ, що займаються дослідженням сім'ї у цілому є М. Вінген, З. Крушвітц, Л. Лігле, У. Майер, М. Петцольд, С. Ройер, М. Текстор, М. Шнабель. Вирішенням конкретних питань в області сімейного виховання займаються Е. Грундлер, Р. Заугер, Г. Лібенів, І. Ляйфен, У. Цах та ін.

У політиці ФРН проблемам сім'ї та сімейного виховання відводиться чільне місце. Простежити це не складно – досить переглянути хоча б теми виступів останніх років німецького бундспрезидента Хорста Кьоллера: «Сильні сім'ї – виграш у майбутньому», «Діти? – Звичайно! Про бажання мати дітей», «Ренесанс сім'ї», «За нове співіснування кількох поколінь однієї сім'ї під одним дахом» [7] та бундесканцлера держави Ангели Меркель «Створення умов для сімей з дітьми», «Введення «батьківських» грошей як допомоги у вихованні дитини» [8], які своїми доповідями у Бундестазі та на різноманітних форумах і конференціях окреслюють проблеми сім'ї та піклуються про їхнє вирішення.

Кожен громадянин ФРН, якому виповнюється 100 років, отримує вітальну листівку з особистим поздоровленням від президента країни. У 1985 році було надіслано 899 подібних привітань, до кінця 2007 року планується відправити більше 4000 [7]. Така позитивна тенденція, безумовно, є показником гідного, спокійного і забезпеченого існування людей похилого віку, яких у Німеччині з повагою називають «сеньйори», що не може не викликати захоплення.

Але поряд з високим рівнем тривалості життя у державі виникла проблема низької народжуваності дітей. Населення цієї країни є одним з найстаріших в Європі – 65-річних людей тут зараз більше, ніж 15-річних і

молодших. І, що не радує, ця ситуація хоч повільно, але все ж погіршується. Так, в 2004 році на 1000 населення країни лише 8,5 % були новонародженими, у 2005 – 8,3 %, у 2006 – 8,2 % [9].

У сучасному світі передових технологій все більше представниць жіночої статі надають перевагу престижній професії, вважаючи за неможливе народжувати і виховувати (принаймні одну) дитину і одночасно успішно просуватися по кар'єрних сходах.

Статистика свідчить, що з 2004 по 2006 р. співвідношення мам до народжених ними дітей складає 1,3-1,4 % [9], в той час, коли для того, щоб ситуація з народжуваністю хоча б не погіршувалася, кожна заміжня жінка повинна народити, як мінімум, 2-х малюків.

Таке становище можна покращити, тільки вдавшись до активних заходів на державному рівні, чим уряд ФРН успішно займається декілька останніх років. Насамперед, Федеральним статистичним управлінням вже 11-й рік проводяться попередні розрахунки народжуваності та тривалості життя у Німеччині. Так, у 2006 р. було представлено 11 можливих варіантів розвитку демографічної ситуації, в яких було обраховано стан населення країни до 2050 року. Згідно з цими прогнозами, установам, що переймаються проблемами сім'ї, пропонується приймати відповідні рішення для її стабілізації та покращення. Наступним кроком є прийняття сприятливої для народження дітей законодавчої бази, яка б надала потенційним батькам максимальну допомогу у народженні та вихованні дитини, щоб звільнити молоді сім'ї від необхідності залишати на довгий строк роботу заради піклування про маленьку дитину. У такий спосіб уряд ФРН намагається покращити демографічну ситуацію у країні. Одні з останніх рішень Бундестагу – прийняття у 2005 році закону про покращення й урізноманітнення системи закладів для перебування дітей дошкільного віку (цей проект фінансується Європейським соціальним фондом) [6]; з 1 січня 2007 року вступив у силу закон, згідно з яким була докорінно змінена система виплати грошової допомоги при народжуванні дитини [6]; удосконалюється процес отримання «дитячих» коштів через сімейні каси [11].

Крім зазначених заходів уряд ФРН всебічно підтримує велику інфраструктуру державних і суспільних організацій, що досліджують проблеми сім'ї та сімейного виховання та постійно ініціює появу нових, адже сімейне виховання, за загальноприйнятим уявленням, передбачає не тільки виховну діяльність батьків, а й наукові дослідження цього питання [5, 33]. Цей безперечно цікавий досвід у галузі державної підтримки сім'ї можливо і необхідно використати і у вітчизняній педагогіці.

Усі організації Німеччини, пріоритетом для яких є сім'я, умовно можна поділити на:

- організації, що займаються розробкою питань сім'ї та сімейного

виховання на науково-теоретичному рівні;

- організації, що вирішують конкретні проблеми, які виникають при вихованні дитини.

До першого типу організацій відносяться, здебільшого, науково-дослідні інститути та центри. Їхня діяльність виражається, як правило, у проведенні тематичних форумів, міжнародних конференцій, мета яких – привернути масову увагу до вирішення проблем сім'ї та дітей.

Подібну діяльність проводять і окремі інститути при університетах Німеччини, де цілі кафедри під керівництвом відомих професорів займаються питаннями сім'ї та виховання. Сюди можна віднести такі навчальні заклади: Центр європейських соціальних досліджень (при університеті в м. Мангайм.); Інститут з проблем виховання (при університеті в м. Тюбінген); Інститут з проблем виховання (при університеті Г. Гейне в м. Дюсельдорф); кафедра психології особистості, психодіагностики та сімейної психології (при університеті в м. Мюнхен); професура з вивчення проблем сім'ї та домашнього господарства (при університеті в м. Гісен) та ін.

**Організації, що займаються проблемами сімейного
виховання у Німеччині**

Організації, що займаються розробкою питань сім'ї та сімейного виховання на науково-теоретичному рівні	Організації, що вирішують конкретні проблеми, які виникають при вихованні дитини
<ul style="list-style-type: none"> • Державний інститут дошкільної педагогіки (м. Мюнхен); • Центр сімейних досліджень при Статистичному відомстві землі Баден-Вюртемберг; • Німецький інститут молоді (м. Лейпціг, м. Мюнхен); • Спеціалізована школа соціальної педагогіки (м. Гамбург); • Німецьке товариство планування сім'ї (м. Берлін); • Інститут розвитку населення (м. Берлін); • Дослідницьке об'єднання «Бідність і її попередження», напрямок «Допомога сім'ям у скрутному становищі» (м. Берлін) 	<ul style="list-style-type: none"> • Пункт для надання допомоги молоді з проблем виховання (м. Мюнзінген); • Школа для батьків (м. Мюнзінген); • Католицьке молодіжне відомство (м. Нойс); • Фонд сприяння та допомоги вагітним жінкам та жінкам у скрутних життєвих ситуаціях (Тюрінгія); • Німецьке сімейне товариство (м. Берлін); • Сімейне товариство католиків (м. Берлін); • Координаційний пункт «Жінки і професія»; (м. Берлін); • Товариство самотніх матерів та батьків (м. Берлін); • Товариство «Сімейний сервіс для тимчасового піклування про дітей» (по всій території Німеччини); • Приватні кабінети, де допомогу у сімейних питаннях надають дипломовані педагоги і психологи (по всій території Німеччини)

Вищеназвані організації покликані привернути увагу суспільства до проблем дітей і виховання, втілюють свої ідеї у життя за допомогою таких заходів: «Дитячий симпозиум» (університет у м. Мюнхен та ЮНІСЕФ); Проект

«Діти вулиць» (Німецький інститут молоді в м. Лейпціг); Сімейно-політичний конгрес «Без сім'ї немає держави» (Товариство Колпінга в м. Мюнстер); Загальнонімецький форум «Демографічні зміни» (за підтримки Фонду Бертельсмана); «Освітньо-виховний план для дітей від 0 до 10 років» (Державний інститут дошкільної педагогіки в м. Мюнхен) та ін.

Цікавою є діяльність сімейно-політичного конгресу «Без сім'ї немає держави», що відбувся за сприяння Товариства Колпінга як результат цілого року активної діяльності цієї організації. Упродовж багатьох місяців співробітники фонду намагалися проводити як можна більше дискусій, круглих столів, зустрічей з метою привернути увагу до проблем сім'ї, дітей і батьків. Під час проведення конгресу знову обговорювались питання солідарності поколінь у родині, дитячого та релігійного виховання, самоосвіти батьків. У конгресі взяли участь як педагоги, так і політики, і науковці, тому що сімейне виховання давно перестало позиціюватись як суто педагогічна проблема [12].

До другої групи організацій, що опікуються проблемами сім'ї, входять ті установи, що надають допомогу при виникненні конкретних проблем у пересічних родинах.

Крім забезпечення підтримки сім'ям, у яких виникли проблеми з вихованням дитини, організації другої групи створили цілу низку інтернет-порталів, де можна знайти відповіді майже на будь-яке запитання стосовно конфліктів у родині, юридичної допомоги, законів, центрів реабілітації дітей, співіснування сім'ї і роботи, аналіз демографічної ситуації в країні, сімейної політики держави і т. ін. Найвідвідуваніші з них:

- www.familienhandbuch.de («Сімейний довідник»);
- www.fh-oow.de («Батьківський poradnik»);
- www.familienschule.de («Сімейна школа»);
- www.familienfragen.at («Сімейні питання»).

Особливо цікавим, на наш погляд, є «Сімейний довідник». Структура цього сайту досить проста, тобто навіть у людини, яка не має великого досвіду роботи з комп'ютером, не виникне проблем у подорожі цією частиною інтернет-мережі. На головній сторінці сайту ми можемо обрати тему, що цікавить нас у даний момент: сім'я; сімейне життя; сімейне виховання; сімейна політика тощо, потім можна вибрати більш конкретну категорію. Так як нас цікавить сімейне виховання, розглянемо запропоновані саме у цьому розділі аспекти: виховання дітей; найактуальніші питання у вихованні; ігри з дітьми і т.ін. Обираємо категорію «Найактуальніші питання виховання» – тут представлено близько 40 статей, розподілених за такими темам: загальні

питання виховання; виховання у дитини любові до чистоти та порядку; виховання і його межі; діти і час; виховання дітей від 0 до 3 років; виховання дітей дошкільного віку; виховання підлітків; діти і домашні тварини. Пошук потрібної теми на цьому сайті можна вести по ключовим словам. На головній сторінці завжди розміщені нові поповнення довідника. Усі матеріали на сайті підготовлені практикуючими педагогами Німеччини [10].

Висновки. Таким чином, узагальнюючи результати проведеного аналізу організацій, що займаються теоретичною розробкою питань, пов'язаних з сім'єю, та установ, які на практиці втілюють їх у життя, можна стверджувати, що велика їхня кількість забезпечує, на наш погляд, виконання більшості проектів уряду ФРН і проектів Євросоюзу зокрема, бо діяльність європейських органів, які так чи інакше стосуються населення – це сімейно орієнтована діяльність [10]. Саме цього прагнуть політики Німеччини, створюючи всі умови для виникнення у молодих людей бажання втілити у життя свої мрії про дітей.

Отже, в результаті нашого дослідження можна зробити наступні висновки:

- криза сучасної сім'ї вимагає посилення уваги до проблем родини і родинного виховання, особливо у країнах з низькою народжуваністю, як, наприклад, Німеччина та Україна;
- у результаті аналізу діяльності організацій, що займаються сімейним вихованням у Німеччині, були визначені основні напрямки їхньої роботи у двох площинах: на державному рівні і на рівні пересічної родини.

Усе вищезазначене дає нам змогу стверджувати, що для вирішення проблем сімейного виховання у Німеччині створена ціла низка інститутів, фондів, суспільних організацій, діяльність яких підтримується на державному рівні. У вітчизняній педагогіці зроблені лише перші кроки до їхнього вирішення. Так, були затверджені у Кабінеті міністрів України і втілюються у життя Державна національна програма «Освіта» (XXI сторіччя), де викладені основні положення виховання дитини у сім'ї; Концепція «Сім'я і родинне виховання»; Програма «Українська родина»; Національна програма планування сім'ї; Національна програма «Діти України». Отже, напрямки роботи у галузі сімейного виховання України визначені, маємо надію, що позитивний досвід діяльності організацій, що займаються проблемами сімейного виховання у Німеччині, стане прикладом для створення широкої інфраструктури подібних установ і на теренах українського сімейного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демченко О. Теорія та практика сімейного виховання у Великій Британії (історико-педагогічний аспект): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / Київський державний лінгвістичний університет. – К., 2000. – 171 с.
2. Макаренко А.С. О воспитании / Сост. и авт. вступ. статьи В.С.Хелемендик. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.
3. Постовий В., Щербань П., Алексеєнко Т., Докуніна О., Стрельнікова Н. Сім'я і родинне виховання. Концепція // Рідна школа. – 1996. – № 11-12. – С. 15-20.
4. Сіданич І.Л. Виховання культури взаємин батьків і дітей молодшого шкільного віку в сім'ї і школі: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України. – К., 2004. – 17 с.
5. Фінчук Г. Теорія та практика сімейного виховання у зарубіжній педагогіці (теоретико-методологічний аспект): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / Київський державний лінгвістичний університет. – К., 2001. – 186 с.
6. www.bmfsj.de
7. www.bundespraesident.de
8. www.bundesregierung.de
9. www.destatis.de
10. www.familienhandbuch.de
11. www.familienkasse.de
12. www.kolping.de